

THE ROLE OF THE MULTIMODAL OPERATOR IN THE CONSTRUCTION OF THE TRANSPORT CHAIN IN THE MULTIMODAL TRANSPORT SYSTEM

Abstract: The development of multimodal transport will increase both the requirements of shippers for the quality of transport and the range of transport routes to serve global trade. The transport of many of these routes will be possible only in a multimodal communication, and the high requirements for their quality can be met only by experienced specialized professionals, such as multimodal operators.

Author information:

Mariyan Rahnev

eng.

✉ marian.rahnev@brc-bg.com

🌐 Bulgaria

Keywords:

multimodal operator; transport chain;

multimodal transport

Развитието на мултимодалния транспорт, особено в неговата интермодална разновидност (прехвърляне на интермодалната единица от едно на друго транспортно средство без физическо претоварване на самата стока) открива нова епоха в международната търговия и транспорт. Продавачът и Купувачът са освободени от неприсъщата им грижа да организират прехвърлянето на стоката от един на друг вид транспорт и превозвач и я възлагат на новопоявилата се фигура на *Мултимодалния транспортен оператор (МТО)*.

Конвенция на ООН за международен мултимодален транспорт на стоки (Женева, 24 май 1980 г.) дефинира мултимодалния транспорт, както следва: „международен мултимодален транспорт“ означава превоз на стоки с поне два различни вида транспорт въз основа на договор за мултимодален транспорт от място в една държава, в което стоките се поемат от *мултимодален транспортен оператор* до място, определено за доставка, разположено в различна държава" [3].

Развитието на мултимодалните превози създава нова пазарна ниша за Спедитора – той може да се изяви като МТО, а даже и като инициатор, създател и оператор на мултимодални транспортни вериги. Това затвърждава мястото на Спедитора-МТО като незаменимо звено в отношенията между Товародателя и многобройните превозвачи и терминали, участващи в изпълнението на мултимодалният превоз. Също така изисква много високо професионално ниво, опит, умения, ресурси и мрежа от контакти към МТО, за разлика от организирането на унимодални превози, а успоредно с това създава много по-висока добавена стойност.

Изпълнението на комбинирани и мултимодални превози представя пред спедитора МТО сериозни проблеми, чието решаване изисква дълбоко познаване на отделните видове транспорт и на технологията за тяхното „спояване“ в безотказно действащата транспортна верига.

Мултимодалния транспортен оператор може да бъде морски или сухоземен превозвач, подготвен организационно с необходимия капитал и оборудване за изпълнение на задачите по комплексното обслужване на доставката. Операторът може да бъде също така частичен транспортен изпълнител или пък да е само организатор на комплексното обслужване на доставката на товара. Операторът е единствения партньор на клиента товародател или

товарополучател. Като приема поръчката и сключва договора той поема върху себе си отговорността и всички задължения за реализирането на мултимодалният превоз. Тази отговорност обхваща неговите собствени действия, както и тези на превозвачите по участъците и изпълнителите на различни видове транспортни услуги по линията на превоза. Операторът сключва договори с отделните превозвачи и извършители на услуги, които носят отговорност за договорените работи изключително пред оператора. Операторът е длъжен да развие необходимата логистична система, чрез която става възможно управлението на цялата мултимодална система. Разходите по доставката в мултимодалния транспорт се покриват чрез единни фрахтови тарифи, включващи и възнаграждението на оператора. Основата, върху която се основава офертата за комплексно логистично обслужване на клиентите е интегрирането на оборудването, методите, процедурите, информацията и системите на организация.

Видове мултимодални оператори (МТО)

Тъй като мултимодалните превози първоначално са възникнали при контейнерения транспорт, това дава отражение върху по-късната класификация на МТО, като се поделят на:

- МТО, които оперират (притежават или са чартирали) кораби, наречени още *VOCC-MTO (Vessel Operating Common Carrier)*, или в превод на български *МТО-превозвачи за общо ползване, опериращи кораби*. Това са главно параходства;

- МТО, които не оперират кораби, или *NVOCC-MTO (Non-Vessel Operating Common Carrier)*, *МТО-превозвачи за общо ползване, които не опериращи кораби*. Тази категория се подразделя на:

- МТО, които оперират собствени или наети превозни средства (с изключение на кораби) – напр. железници, авиолинии, автомобилни превозвачи и даже и спедитори. За частта от мултимодалния превоз, тези МТО са *реални (физически) превозвачи*, а за отсечките, които възлага на подизпълнители, са само *договарни превозвачи*;

- МТО, които *не* оперират собствени или наети превозни средства и използват подизпълнители за целия мултимодален превоз, действайки единствено като *договарни превозвачи*.

Типът на *товарните единици*, използвани от МТО за даден превоз, се определя от вида на стоката, маршрута на превоза и дестинацията. Сменяемите надстройки са най-разпространената товарна единица в Европа, докато при междуконтиненталните превози доминират контейнерите.

Според различните *мултимодални технологии*, МТО биват:

- *превози с морски контейнери*: МТО най-често са морски параходства; някои речно-морски параходства; спедиторски компании;

- *превози река-море с речно-морски кораби и лихтеровозни системи*: МТО са самите параходства, понякога крупни спедиторски компании и индустриални товародатели;

- *превози с претоварване на генерални товари по технологията суша/река – море – суша/река*: МТО са параходствата, извършващи основния превоз или спедиторски компании, които поемат отговорността за превоза с претоварване от врата до врата;

- *фериботни превози на товарни автомобили*: МТО е автомобилният превозвач;

- *РО-РО превози на полуремаркета и сменяеми надстройки*: обикновено МТО са спедиторски компании и автомобилните превозвачи. Някои РО-РО параходства притежават полуремаркета и сменяеми надстройки и действат като МТО за превозите, възложени им от спедитори и директни товародатели;

- *РО-РО и фериботни превози на железопътни вагони и влакови композиции*: МТО е железопътният превозвач;

- *мултимодални превози жп-шосе на железопътни и европалетни контейнери във вътрешността на континента*: МТО са крупни товародатели и спедиторски компании, наели контейнерите;

- *при превозите на жп вагони по шосе* от жп гара до изпращача или до получател на стоката, МТО е железницата;

- *придружавани комбинирани превози шосе-жп-шосе на автокомпозиции с шофьорите*: и тук МТО е автомобилният превозвач;

- *непридружавани комбинирани превози шосе-жп-шосе на полуремаркета и сменяеми надстройки*: при тези превози МТО може да бъде автомобилен превозвач, спедиторска компания, крупни индустриални товародатели или комбинирани жп оператори.

Една от най-важните дейности, с която започват услугите на МТО, е да определи различните видове транспорт, които ще се включат в мултимодалната верига, маршрута на превоза (за който обикновено има две и повече алтернативи), както и подизпълнителите. *Услугите* на МТО включват (но без да се ограничават до) следното: да определи най-добрия метод и технология за превоза на стоките; да изготви график на превоза; да сключи договори с всички подизпълнители по маршрута на превоза (срок на доставката, режим на превоза, опазване на стоката, съдържание на транспортните документи и др.); да издаде от свое име единен мултимодален транспортен документ; да обезпечи, координира и контролира превозването на стоката по целия ѝ маршрут и прехвърлянето ѝ от един на друг превозвач или вид транспорт; да обезпечи следенето на пратките по време на превоза да предоставя актуална информация на товародателя; да уреди евентуално възникнали рекламации за липси, повреди и забавена доставка.

Търговски и оперативни взаимоотношения на МТО

При прилагането, организирането и изпълнението на мултимодалния превоз МТО влиза в търговски и оперативни взаимоотношения с множество различни страни. Тези взаимоотношения могат да се сведат до следните основни категории:

➤ *Взаимоотношения с превозвачите по различните видове транспорт* - МТО трябва да определи видовете транспорт, с които ще изгради транспортната верига на мултимодалния превоз, маршрута на превоза и конкретните превозвачи, на които ще възложи изпълнението на всяка отсечка от превоза, която МТО не изпълнява сам.

Ако МТО не притежава собствени транспортни средства, то за изпълнение на мултимодалния превоз може да му се наложи да проучи, подбере и договаря с 4-5 различни превозвачи по различни видове транспорт за отделните отсечки, например:

- от склад на изпращача до отправна жп гара – автомобилен превозвач;
- от отправна жп гара до отправно морско пристанище – жп превозвач;
- от отправно до получаващо морско пристанище – морски превозвач;
- от крайна жп гара до склад на получателя – местен автомобилен превозвач.

След като подбере конкретен превозвач по всяка отсечка, МТО трябва да се договори с него за цената и условията на превоза, дата на товарене, срок на доставката, специфични транспортни изисквания и режими на превоза, транспортни документи и други. След договарянето МТО трябва да букира (резервира) транспортен капацитет за превоза, да координира товаренето с Изпращача и с първия превозвач, както и да следи и координира прехвърлянето на стоката или на транспортната единица от предходния към всеки следващ превозвач и евентуалното междинно складиране на стоката в претоварните пунктове.

➤ *Взаимоотношения с други подизпълнители при мултимодалния транспорт* – такива са: митнически Агент, които ще извърши експортното митническо оформяне на стоката и ще задействат евентуален транзит; Стифадорска компания в пристанищата, която ще претовари

стоката (от вагон на кораб); Митнически агент, който ще приключи транзита; Агент, който ще организира претоварването от кораб на жп вагон или от жп вагон на камион за доставка до склада на получателя и евентуално ще извърши импортното митническо оформяне на стоката по договаряне с получателя.

➤ *Взаимоотношения с търговци, институции, банки и застрахователи* – обикновено МТО трябва да контактува с и да координира своите и на подизпълнителите си действия още и с:

- товародателя;
- изпращача на стоката;
- получателя на стоката;
- банката на товародателя, в която е открит документиран акредитив, който се усвоява с мултимодалния транспортен документ, издаден от МТО;
- по възлагане на Товародателя – и с институциите, които трябва да издадат определени документи за стоката;
- сървейорска компания, която трябва да извърши стокския контрол преди експедицията;
- застрахователна компания, която трябва да поеме КАРГО застраховка за стоката;
- с други лица и страни, директно или индиректно замесени в търговската сделка или в превоза на стоката.

Транспортни документи при мултимодалния транспорт

Мултимодалните транспортни документи (МТД), които се използват в мултимодалните и в комбинирания превози, могат да бъдат от два основни типа:

➤ *унимодални транспортни документи* – използвани от МТО в качеството на МТД, например: автомобилна, жп или въздушна товарителница, морски коносамент;

➤ *специално разработени мултимодални документи* – мултимодални товарителници и коносаменти (Through/Combined Transport/Multimodal Waybill или Bill of Lading).

Мултимодалните транспортни документи могат да бъдат:

- утвърдени за обща употреба от международни институции – например: прехвърляем мултимодален коносамент на Международната федерация на асоциациите на спедиторите (FIATA), непрехвърляема мултимодална товарителница на FIATA, директни и мултимодални коносаменти утвърдени от най-голямата международна корабоплавателна асоциация BIMCO, като Combiconbill, Multidoc 95 и други.;

- разработени от даден МТО за предлаганите от него услуги - така наречените “домашни” товарителници и коносаменти (House Waybill/House Bill of Lading).

“Домашните МТД имат предимството, че дават възможност на разработилия ги МТО да включи в тях клаузи, отчитащи спецификацията на извършваните от него мултимодални превози.

Употребата на един или друг мултимодален транспортен документ зависи от спецификата на дейността на съответния мултимодален транспортен оператор.

Конкретните МТД, които МТО издават при различните мултимодални и комбинирани технологии, са следните:

- *превози въздух-море и въздух-шосе*: мултимодален коносамент или товарителница;
- *превози с морски контейнери*: мултимодален коносамент;
- *превози река-море с речно-морски кораби и лихтеровозни системи*: мултимодален коносамент;
- *превози с претоварване на генерални товари по технологията суша/река – море – суша/река*: мултимодален коносамент или товарителница;

- *фериботни превози на товарни автомобили*: като МТД се използва автомобилна товарителница;
  - *РО-РО превози на полуремаркета и сменяеми надстройки*: като МТД се използва автомобилна товарителница. Някои спедитори и превозвачи имат разработена мултимодална товарителница за определени релации. При тези превози често се използва и мултимодален коносамент;
  - *РО-РО и фериботни превози на железопътни вагони и влакови композиции*: МТД е железопътна товарителница;
  - *интермодални превози жп-шосе на железопътни и европалетни контейнери във вътрешността на континента*: МТД е железопътна товарителница;
  - *придружавани комбинирани превози шосе-жп-шосе на автокомпозиции с шофьорите*: като МТД се използва автомобилна товарителница;
  - *непридружавани комбинирани превози шосе-жп-шосе на полуремаркета и сменяеми надстройки*: като МТД се използва автомобилната товарителница, разработена за тези превози.
- Превозвачите-подизпълнители на отделните унимодални отсеки от превоза издават на МТО стандартните си национални или международни превозни документи, приложими за дадения вид унимодален превоз.

Услуги, за които МТО отговаря

Ще разграничим услугите на МТО, за които отговаря като Агент и като Принципал:

- услуги, за които МТО отговаря като *Агент* – услугите, които МТО извършва само като Агент-Пълномощник или Комисионер на Товародателя - и респективно носи отговорност само за своите грешки и пропуски, обикновено са следните:
  - изготвяне на документи за стоката по възлагане от Товародателя;
  - изваждане на документи от стоката от различни институции по възлагане от Товародателя (напр. сертификати за произход, за качество, санитарни и др.);
  - експортно, транзитно и импортно митническо оформяне на стоката, което МТО или неговите подизпълнители извършват въз основа на дадените от Товародателя данни и документи за вида, произхода и стойността на стоката;
  - осигуряване на КАРГО застраховка на стоката по възлагане от Товародателя;
  - даване на консултации на Товародателя относно търговския, валутен и митнически режим в отправната и получаващата държава;
  - организиране на складирането на стоката по пътно или в получаващата държава, когато не е включено в договора за мултимодален превоз, но се изисква от Товародателя;
  - осъществява наложен платеж – МТО и неговият партньор не могат да принудят получателя да заплати изпратената с наложен платеж стока, но могат и са длъжни да не предават стоката и да я задържат, ако получателя не плати дължимата сума. В противен случай МТО в длъжен да възстанови тази сума на Товародателя.
- услуги, за които МТО отговаря като *Принципал* – т.е. като Транспортен и/или Складов Оператор, са следните:
  - транспорта на стоката от пункт А до пункт Б, съгласно договорената транспортна франкировка;
  - попътното претоварване на стоката и евентуално началното товарене и последното разтоварване, ако с Товародателя е договорено, че те се извършват от и за сметка на МТО;
  - попътно междинно складиране на стоката като технологичен етап от мултимодалния превоз (напр. складиране в отправното пристанище до следващото отплаване на кораб по релацията);

- дългосрочно складиране на стоката в отправна, получаваща или в някоя от транзитните държави, ако това е договорено като услуга с Товародателя и МТО е приел да действа като Складов Оператор.

Отговорност на подизпълнителите към МТО

Въпросът е как МТО да установи виновния подизпълнител от транспортната верига и как да докаже вината му, за да не е принуден да поема за своя сметка значителна част от рекламациите, възникнали в резултат на попътни щети и липси.

Отговорността на подизпълнителите–унимодални превозвачи и претоварачи на стоката в определените етапи на мултимодалния превоз се дефинира относително лесно по приложимите за тяхната услуга (автомобилен, морски, речен, жп или въздушен превоз, услуги по претоварване или складиране) Конвенция или национално законодателство.

Отговорността на подизпълнителите към МТО се дефинира посредством издадените от подизпълнителите унимодални документи и сключените договори за услуги като претоварване, складиране, обмитяване:

- *при комбинираните превози шосе-жп-шосе* и по-специално при *RO-LA технологията*, за МТД служи автомобилната товарителница. Ако превозът подлежи на условията на Конвенцията CMR, се прилагат разпоредбите на чл.2 от Конвенцията, а именно: ако в резултат на превоза на товарния автомобил по железница, море, река или въздух е възникнала липса/повреда на стоката или закъснение при доставката, то отговорността на автомобилния превозвач се определя и ограничава според приложимите за дадения вид транспорт правни норми (Конвенция, СИМ, Правила Хага-Висби, Будапещенската Конвенция CMNI и др.);

- *при RO-RO и фериботните мултимодални превози* конфликтът между по-ниската отговорност на фериботния под-превозвач и по-високата на автомобилния превозвач - МТО също е уреден в чл.2 на Конвенцията CMR;

- *мултимодални превози на контейнери* – основната част от контейнеризираните товаропотоци се превозват по мултимодални технологии, тъй като товародателите предпочитат да имат един контакт – МТО, с който да договорят единна цена, условия и срок при доставката от врата до врата и да получат единен МТД. Като правило, тези превози започват с жп или авто превоз до отправното пристанище, морски превоз до крайното пристанище и или автомобилен превоз до Получателя. Комбинирането на многото видове транспорт прави почти невъзможно да се установи по коя отсечка от превоза е била повредена натоварената в контейнера стока, т.е. кой е отговорният превозвач. Затова обикновено МТО насочва иска си към последния превозвач, ако е издал чист превозен документ;

- *при вътрешно-европейските превози на сменяеми надстройки* – за МТД се използват: мултимодални товарителници или коносаменти при превози с включена морска отсечка; или автомобилна или мултимодална товарителница при превоз с речна отсечка. Това означава, че освен когато е издал автомобилна товарителница, МТО не поема унифицираната отговорност, базирана на високия лимит на отговорност на автомобилния или жп превозвач за целия мултимодален превоз. В мултимодалния коносамент или товарителница отговорността на МТО по сухоземната и водната отсечка се раздробява, като се приспособява към обичайния лимит за дадения вид транспорт. Това ги приближава до превозите с контейнери. Обикновено вината пада върху последния превозвач, който предава стоката на Получателя

- *отговорността на подизпълнителите на претоварни и складови услуги* – не съществуват международни правни норми (конвенции и спогодби), които да дават задължителна регламентация на тяхната отговорност. В национални норми по темата съществуват законодателства само в ограничен брой държави. Затова често отношенията между тези подизпълнители и МТО могат да бъдат уредени само от:

- общите условия на браншовото Сдружение на тези доставчици на услуги – МТО се запознава с тях преди да му бъде възложена съответната услуга. Обикновено тези условия не подлежат на договаряне и МТО трябва да ги према такива, каквито са, като сключи адекватна застраховка за своята отговорност към Товародателя;

- общите условия на индивидуалния доставчик на претоварни и складови услуги. Ако доставчикът на претоварни/складови услуги не работи по общите условия, МТО трябва да получи общите условия на конкретния доставчик, които по-лесно могат да бъдат променени чрез договаряне с доставчика, и МТО задължително сключва договор регламентиращ задълженията, правата и отговорностите на двете страни с доставчика преди да му възложи съответната услуга.

Развитието на мултимодалния транспорт ще увеличи както изискванията на спедиторите към качеството на транспорта, така и обхвата на транспортните маршрути, които да обслужват световната търговия. Транспортирането на много от тези маршрути ще бъде възможно само в мултимодална комуникация, а високите изисквания за тяхното качество могат да бъдат изпълнени само от опитни специализирани професионалисти, каквито са мултимодалните оператори, т.е. създатели, инициатори и оператори на мултимодални транспортни логистични вериги.

References:

1. Simeonov, V., Pencheva, V., “Vzaimodeystvie na vidovete transport”, RU-Angel Kanchev, 2001
2. https://www.google.com/search?q=%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0+CMR&rlz=1C1CHBD_enBG863BG863&oq=%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0+CMR&aqs=chrome..69i57j0i22i30l3.2997j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8
3. https://www-jus-uo-no.translate.goog/lm/un.multimodal.transport.1980/doc.html?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=bg&_x_tr_hl=bg&_x_tr_pto=sc
4. https://unctad.org/system/files/official-document/tdmtconf17_en.pdf
5. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX%3A22015A1021%2801%29>